

לדקדק באותיותיה

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נו עמוד א משנה. ששה דברים עשו אנשי יריחו, על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם. ואלו הן שלא מיחו בידם: מרכיבין דקלים כל היום, וכורכין את שמע גמרא... וכורכין את שמע. היכי עבדי? אמר רב יהודה: אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ולא היו מפסיקין (בין אחד לואהבת אף על פי דצריך להאריך באחד, ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים, שכל אחד מקבל עליו ואומר אחד הוא אלהינו בפסוק ראשון, ופסוק שני לשון צוואה היא). רבא אמר: מפסיקין היו אלא שהיו אומרים היום על לבבך דמשמע: היום על לבבך, ולא מחר על לבבך.

2. בית יוסף אורח חיים סימן סא ומ"ש ומהאי טעמא נמי צריך להפסיק בין אשר אנכי מצוה אתכם היום ובין לאהבה. כלומר דלא לישתמע היום לאהבה ולא למחר לאהבה:

3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סא סעיף טו צריך להפסיק בין היום על לבבך, ובין היום לאהבה, שלא יהא נראה היום ולא למחר.

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סא סעיף טז צריך להפסיק בין נשבע לה', כדי להטעים יפה העי"ן שלא תהא נראית כה"א.

5. בית יוסף אורח חיים סימן סא וכתב ה"ר דוד קמחי בספר מכלול (מהדו' י - ם שער דקדוק הפעלים עב): אמרו רבותינו זכרונם לברכה צריך להתזי"ן של תזכרו שאם לא תחזק קריאתה תדמה קריאת הזי"ן לקריאת הסמ"ך כי כן תכון קריאת הסמ"ך עם התי"ו הדגושה ועוד כי הזי"ן הנחה ואחריה כ"ף תדמה לקריאת הסמ"ך והזהירו על תזכרו ולא הזהירו על זכרתם מפני כי תזכרו יש בו שתי עילות לדמות הזי"ן לסמ"ך מפני התי"ו שלפניה והכ"ף שלאחריה לפיכך צריך להזהר בו יותר וזכרתם אין בו אלא עילה אחת ועוד יש לומר כי הזהירו על תזכרו והוא הדין על זכרתם עכ"ל:

6. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סא סעיף יז צריך להתזי"ן של תזכרו, דלא לשתמע תשקרו או תשכרו, והוי כעבדים המשמשים על מנת לקבל פרס. וכן צריך להתזי"ן של זכרתם.

7. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף טו עמוד ב תני רב עובדיה קמיה דרבא: ולמדתם - שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים. עני רבא בתריה: כגון על לבבך, על לבבכם, בכל לבבך, בכל לבבכם, עשב בשדך, ואבדתם מהרה, הכנף פתיל, אתכם מארץ.

8. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סא סעיף כ צריך ליתן ריוח בין תיבה שתחילתה כסוף תיבה שלפניה, כגון: בכל לבבך; על לבבכם; בכל לבבכם; עשב בשדך; ואבדתם מהרה; הכנף פתיל; אתכם מארץ.

9. משנה ברורה סימן סא ס"ק לג (לג) בכל לבבך - אין הכוונה שיפסיק ביניהם רק שיקרא בענין שישתמע שהם שני למדי"ן אבל מ"מ צריך מקף ביניהם כי בלא מקף צריך לקרות בכל בחול"ם ובמקף בקמ"ץ:

10. רמב"ם הלכות קריאת שמע פרק ב הלכה ט כיצד ידקדק ישמור שלא ירפה החזק ולא יחזיק הרפה ולא יניח הנד ולא יניד הנח,

11. משנה ברורה סימן סא ס"ק לו (לו) הנח - שו"א הנחטפת נקראת נח כגון בסוף תיבה או באמצע תיבה הבאה אחר תנועה קטנה ושו"א נד נקרא המתנועעת כגון בראש תיבה או באמצע תיבה הבאה אחר תנועה גדולה

12. ראב"ד הלכות קריאת שמע פרק ב הלכה ט לא ידעתי נוד הנח מה הפסד יש בו אם יאמר לבבך בנוד הבי"ת השנית כדי להטעימה שלא תראה וא"ו וכן אם יטעים יו"ד של ישראל שלא תראה אל"ף וכן כל כיוצא באלה יניד הנחים ותבא עליו ברכה,

13. בית יוסף אורח חיים סימן סא ודברי הרמב"ם נראין כפשוטים בעיני שבי"ת שניה שבלבבך נקודה בשב"א ומשפטה להיות נחטפת ואז היא נחה ואם יקראנה כאילו היא נקודה בנקודת ציר"י אז היא נדה ואין לשנות בקריאתה מכמו שקבלנו נקודה. ומה שכתב שהוא מניד אותה כדי שלא תראה וי"ו לא מן השם הוא זה שגם כשהוא חוטף אותה יכול לחטפה בענין שתראה בי"ת ולא וי"ו ולכן אין לשנות קריאת שום אות מכמות שהוא נקוד

14. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סא סעיף כג צריך לדקדק שלא ירפה החזק ולא יחזק הרפה, ולא יניח הנד ולא יניד הנח.

קריאה בדקדוק אינה מעכבת

15. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף טו עמוד א משנה... קרא ולא דקדק באותיותיה, רבי יוסי אומר: יצא, רבי יהודה אומר: לא יצא. גמרא ... קרא ולא דקדק באותיותיה. אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: הלכה כדברי שניהם להקל... אמר רבי חמא ברבי חנינא: כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה - מצננין לו גיהנם

16. בית יוסף אורח חיים סימן סב וכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל אולי הטעם שמצננין לו גיהנם שמאחר שהוא מעורר עצמו בזה ומניע חום טבעי לדקדק באותיותיה בשכר זה החום הטבעי מצננין לו חום אחר שהוא בגיהנם:

17. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סב סעיף א אעפ"י שמצוה לדקדק באותיותיה, קראה ולא דקדק בהן, יצא.

18. משנה ברורה סימן סב ס"ק א (א) ולא דקדק - אין הענין שלא הזכיר התיבות והאותיות שבזדאי לא יצא אבל ענין לא דקדק הוא שלא נתן ריוח בין הדבקים או שלא התיז הז' של תזכרו וכדומה וכו"ל בסימן ס"א [ב"ח וא"ר בשם החינוך וכן מוכח מפרש"י שם במתניתין דף ט"ו ע"ש ומהגמרא שם ע"ב ע"ש]:

19. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן ד ולכאורה תמוה דהא הוא גם על אותיות דומות כמו בכל לבבך, שמחסיר אות אחד, ומאי טעמא יצא, הא הוא כהחסיר תיבה שלא יצא. ואולי מכיוון שרגילין אינשי לדבר כן נחשב זה כלשון, ובכל לשון הא קורין קריאת שמע. ואף לשון שנשתבש הרי הוא לשון

קריאה בטעמים

קשה להכריע מהו ההברה הנכונה, שיש שינוי בין אשכנזים ספרדים פולניים גרמניים וכו', ויפה העיר מרן הגריז"ס צ"ל (הגאב"ד דבריסק) שק"ש מועיל בכל לשון והברה אחרת ודאי מועיל דלא גרע ממדברים לשון אחר ... רק הוסיף שאפילו בלשון אחר תלוי במחלוקת הרמב"ם וראב"ד בפ"ב דק"ש (ה"י) אם בלשון אחר גם כן חובה לדקדק באותיותיה שלרמב"ם חייב, אבל לראב"ד לשון אחר מועיל כפירוש, ולא שזהו לשון, ולכן אין צריך בזה דקדוק באותיותיה.

ושמעתי ממרן הגריז"ס צ"ל (הגאב"ד דבריסק) שלדברי הראב"ד מצאנו לימוד זכות על אלו שלא מדקדקין במלעיל ומלרע, שוא נע ונח וכדומה, שיוצאין היום בהברותינו מצות ק"ש רק משום דלא גרע מלשון אחר שמועיל כפירוש, ולזה אין צריך דקדוקים אלו, ולראב"ד תו אין חיוב דקדוק באותיות, ואצלנו נשכח מרוב הגליות הקריאה הנכונה שיש כמה וכמה דקדוקים בקריאה בהברה הנכונה שנאבדו מאתנו, ואין אנו יודעים הקריאה הנכונה (והתיימנים שנשארו במקומם הברה שלהם מדוקדקת בחילוקי הדקדוקים בקריאה, ואנו לא נשנה ממסורת אבותינו).

אמנם ראיתי נדפס על הגאון רבי יצחק מוולז'ין צ"ל שקרא ק"ש בבוקר ובערב בהברה אשכנזית וספרדית לצאת מכל ספק, ולא ידעתי אם הדברים נכונים, ובמק"א הבאנו יסוד מהגה"ק הגריז"ל דיסקין צ"ל דאמרין ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא רק אם בעשייתו יוצא מכל ספק, אבל אם גם כשיקיים ישאר עוד ספק אין עליו חיוב, וגם כאן הלוא עדיין נשאר ספק שיש עוד הברות שונות, ולא יצא עוד מידי ספק, ולכן אין חיוב מדינא להחמיר בזה, וכ"ש כאן שבדיעבד בודאי יוצאין בשאר הברות, אלא שרוצה לצאת המצוה לכתחילה לדקדק באותיותיה, לזה מספיק בהברה כפי המסורת אצלו.

21. ערוך השולחן אורח חיים סימן סב סעיף ב

ומזה הטעם אני אומר דלפי מבטא שלנו שאין הפרש בין אל"ף לעי"ן ובין ח"ית לכ"ף ובין סמ"ך לתי"ו רפויה ובין טי"ת לתי"ו דגושה יצאו ידי חובתן כיון שלשונם כן הוא והרי אנו רואים שהמדקדקים בזה בא להם ההפרש בטורח רב ועדיין אין ההפרש כראוי וביחוד בין אל"ף לעי"ן יש כמו הפכים ממש וכחירוף וגידוף ח"ו כמו בשמ"ע וטהר לבנו לעבדך באמת וכמו בק"ש השמרו לכם וגו' וסרתם ועבדתם וגו' דכשאומו כמו באל"ף הוי ממש ההיפוך ח"ו מ"מ כיון דמבטא שלנו כן הוא אין חשש בדבר ורחמנא ליבא בעי ורק המדקדק במצות יראה לדקדק בזה הרבה וכן בכל התורה בשם עבודה דמיחזי לפי מבטא שלנו כמו אבידה שכתו גדול כשמדקדק בזה:

22. ערוך השולחן אורח חיים סימן סב סעיף א

ופשוט הוא דמי שהוא נלעג לשון כמו שיש בני אדם שאין יכולים להטעים הרי"ש כראוי או שאין יכולין לומר שיי"ן ימנית או שאומרים גימ"ל כדלי"ת וכיוצא בזה יצא כיון שמדבר לפי דיבורו ויותר מזה איתא במדרש חזית על פסוק ודגלו עלי אהבה א"ר אחא עם הארץ שקורא לאהבה איבה כגון ואהבת ואיבת אמר הקדוש ברוך הוא ולגלוגו עלי אהבה:

23. הליכות שלמה פרק ז הלכה ח

טעה בקריאת שמע טעות המשנה את המשמעות, אף אם טעה רק בפיוסוק התיבות, חוזר (כגון שאמר בקריאת שמע "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת", שלא הפסיק בין בהמתך לואכלת, אלא הפסיק לאחר ואכלת, דכיון שהוא שיבוש גמור ואין לדבריו משמעות, לא יצא כלל

24. רבינו יונה מסכת ברכות דף ח עמוד ב

אומרים שמע ישראל ולא היו מפסיקין כלומר שלא היו קורין אותה בנחת עם הטעמים שלה כמו שאנו נוהגין היום שעיקר מצות ק"ש הוא לקרותה עם הטעמים שלה:

25. טור אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סא

כתב הרב רבי יונה שצריך לקרותה בטעמיה כמו שהם בתורה

26. בית יוסף אורח חיים סימן סא

וסובר רבינו דבטעמים הכתובים בתורה קאמר ואפשר דלא בעי שיקראנה בטעמים הכתובים בתורה ומה שאמר צריך שיקראנה בטעמים היינו לומר שיפסוק במקום שראוי לפסוק כדי שיהא טעם והבנה לדבריו והכי דייק מה שכתב שלא היו קורין אותה בנחת עם הטעמים שלה שכשאינן אדם קורא בנחת לפעמים משתנה הבנת דבריו ועוד יש לדייק כן ממה שכתב כמו שאנו נוהגים היום ולא ראינו ולא שמענו שום מקום שנהגים לקרותה בטעמיה הכתובים בתורה אלא שעכשיו מקרוב נהגו קצת חזנים לקרותה בטעמיה הכתובים בתורה וכן ראוי לנהוג מאחר שרבינו מפרש כן

27. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן סא

ולו נראה דקשה לשנות המנהג בזה כי הקריאה בטעמיה מפסיד הכוונה כי אי אפשר למי שלא הרגיל עצמו בזה מעודו לכוין בנגון ובפירוש המלות כראוי לכן הקורא כמנהגו לא הפסיד אבל הרוצה להחמיר על עצמו ויודע שיוכל לכוין בשתייהן יחמיר ותבא עליו ברכה:

28. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סא סעיף כד

צריך לקרות קריאת שמע בטעמים כמו שהם בתורה. הגה: אבל לא נהגו כן במדינות אלו, ומ"מ המדקדקים מחמירים בכך.

29. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן סא סעיף כג

יש מי שאומר שצריך לקרות קריאת שמע בטעמים כמו שהם בתורה וראוי לחוש לדבריו אבל לא נהגו כן במדינות אלו וקשה לשנות המנהג בזה כי הקריאה בטעמים מפסדת הכוונה למי שלא הורגל בה מעודו לכוין בנגינה ובפירוש המלות כראוי אבל הרוצה להחמיר על עצמו ויודע שיוכל לכוין בשתייהן יחמיר ותבא עליו ברכה:

30. משנה ברורה סימן סא ס"ק לז

(לז) כן - אך שצריך ליזהר לפסוק במקום הראוי להפסיק לפי הענין כדי שיהיה טעם והבנה לדבריו ע"כ יראה לקרותה בנחת דאל"ה ישתנה לפעמים הבנת דבריו עי"ז:

31. שערי תשובה סימן סא

ועיין בשם ספר שתי ידות שכתב שברוב הקהילות נוהגין לקרות בטעמים אך אין מפסיקין בסוף פסוק כמו שעושה הקורא בתורה, ואדרבה יותר צריך להפסיק בס"פ מבשום טעם